

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТІ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ПОВЕДІНЦІ ОСОБИ ЗМІ

О.М. Гумін
канд. юрид. наук
ЛьвДУВС

Досліджуються проблеми висвітлення насильства у засобах масової інформації, визначено основні напрями використання засобів масової інформації та впливу на них у запобіганні насильницькій поведінці особи.

Ключові слова: засоби масової інформації, насильство, телебачення, насильницька поведінка, запобігання насильницької поведінки.

Автором исследуются проблемы отображения насилия в средствах массовой информации, определены основные направления использования средств массовой информации, а также влияния на них по предупреждению насильственного поведения личности.

Ключевые слова: средства массовой информации, насилие, телевидение, насильственное поведение, предупреждение насильственного поведения.

Постановка проблеми. Небезпека, яку створює вільне на сьогодні поширення норм кримінальної субкультури за допомогою як персоніфікованого механізму, так і загального криміногенного впливу на суспільство, не оцінена належним чином ні органами державної влади та правоохоронними структурами, ні суспільством в цілому.

Ситуація, що на сьогодні склалася навколо цієї проблеми вимагає негайного її вирішення з боку держави, бо є очевидним, що влада не маючи розробленої на державному рівні програми, в якій би були викладені головні принципи та правові і організаційні засади функціонування такої специфічної діяльності, як використання ЗМІ у запобіганні насильницької поведінки не може виконувати належним чином обов'язки з охорони громадського порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячених аналізу різних аспектів впливу ЗМІ на насильницьку поведінку, можна виділити роботи таких авторів, як Г.С. Батигін, Ж. Бодрійяр, Р.А. Борецький, А. Гутгенбюль, М.М. Назаров, О.П.Рябчинська.

Незважаючи на велику кількість публікацій у самих різних напрямках даної проблеми, поки практично не зустрічаються роботи з розробкою загальнодержавних та індивідуальних можливостей використання ЗМІ у запобіганні насильницькій поведінці особи. Це пов'язано, передусім з тим, що сукупність суспільних відносин, які стосуються інформації та інформаційного обороту, є достатньо новою сферою правового регулювання (її досвід понад десять років). За таких обставин закономірною є незначна кількість досліджень у цьому напрямку і, як наслідок – наукова невирішеність цілого ряду питань, що стоять перед нашою державою.

Вихідні передумови та мета дослідження. Отож, як бачимо, виникає доцільність у впорядкуванні діяльності ЗМІ. Ми не маємо на увазі їхнього скорочення чи втручання в їх діяльність. Враховуючи, що державні органи не встигають здійснювати нагляд за кожним видавництвом, телестудією чи радіостанцією, ми пропонуємо запровадити єдиний облік ЗМІ та обов'язкову практику відповідальної особи за розповсюдження. Така практика потребує вдосконалення і чинного законодавства, яке і без цього має серйозні недоліки.

Найпоширенішими способами профілактики деструктивного впливу медіанасильства є законодавчі обмеження, громадські акції і медіаосвіта. На нашу думку, відсутність ефективного законодавства тільки ускладнює до того вже досить серйозну проблему. У статті проаналізуємо детальніше законодавче реагування на демонстрацію насильства та жорстокості.

Виклад основного матеріалу. Варто зазначити, що наявність великої кількості недержавних ЗМІ утруднює контроль з боку держави за їхнім змістом і відкриває шлях для проникнення в інформаційний простір України західної продукції, яка пропагує свій спосіб життя та культурно-ціннісні орієнтації. У цьому зв'язку, можна констатувати, що у наш час ще далеко непоодинокі випадки відкритої пропаганди усіма видами засобів масової інформації культу насильства, глуму над особистістю, аморалізму тощо. Сучасні мас-медіа нерідко демонструють приклади виняткової жорстокості, зображають ватажків злочинних згай героями сучасності, а злочинний спосіб життя наділяють ореолом романтизму. Безумовно, така діяльність засобів масової інформації не тільки не сприяє запобіганню насильницької поведінки, а навпаки породжує атмосферу страху, незахищеності буття пересічних громадян.

Зауважимо, що засоби масової інформації, і зокрема телебачення, мають невичерпні можливості для запобіганню насильницької поведінки. Використання ЗМІ у запобіганні насильницької поведінки базується на основі пропаганди основних моральних принципів, переваги розуму над силою, обов'язкового настання кримінальної відповідальності за вчинене насилля, сприяючи таким чином вихованню правослужняної особистості. Засоби масової інформації також повинні здійснювати популяризацію здорового способу життя (неприпустимість вживання алкоголю, наркотиків, токсичних речовин), вдосконалювати правові знання, розвивати інтерес до літератури, мистецтва і науки, наполягати на раціональній організації дозвілля згідно з інтересами і схильностями людини.

Як слушно зазначають науковці, враховуючи масштаби впливу ЗМІ на аудиторію, існує можливість проведення з їх участю ряду заходів запобіжного характеру, а саме: 1) розкривати самим широким верствам населення причини і умови, що сприяють здійсненню правопорушень; 2) формувати у читачів, радіослухачів, теле- і кіноглядачів необхідні позитивні настанови і так звані стереотипи поведінки в різноманітних ситуаціях; 3) роз'яснювати населенню чинне законодавство й аналізувати практику його застосування; 4) поширювати досвід взаємодії правоохоронних органів і громадськості при здійсненні профілактичної роботи [2, с. 10–11].

Розглянемо більш детально запропоновані напрямки використання ЗМІ у запобіганні насильницької поведінки.

Враховуючи наведене, ЗМІ, передусім, повинні спрямовуватись на захист моральних та етичних засад суспільства. Це утвердження в масовій свідомості населення загальнолюдських моральних цінностей і усталених релігійних канонів: гуманізму, добродійництва, милосердя, толерантності, доброзичливості, біблійних заповідей “Не вбивай”, “Поважай батька і матір свою”, “Не кради” та ін. Недопущення пропаганди в електронних засобах масової інформації, в навчальному процесі у закладах освіти культу насильства, жорстокості і бездуховності, поширення інформації, що розтліває суспільну мораль.

ЗМІ являють собою один із надійніших способів вироблення механізмів суспільної регуляції. Збалансоване і різнобічне зображення громадського життя, пропагування про-соціального, морального образу життя, поваги до сім'ї і материнства, інших суспільних цінностей однозначно сприятиме запобіганню насильницької поведінки, підвищенню правосвідомості громадян. Змістовне реформування деякої частини продукції ЗМІ, з дотриманням принципів свободи слова і відповідно до принципу забезпечення рівних прав і можливостей, служило б показником демократичних змін у суспільстві, руху у бік розбудови громадянського суспільства. Засоби масової інформації повинні сприяти створенню саморегулюючих механізмів постановки і вирішення проблем суспільної моральності, боротьби з насильницькою поведінкою, що буде сприяти подальшій розбудові суспільства, підвищенню взаєморозуміння в ньому, установленню принципів демократичного розвитку.

Ми погоджуємось з думкою дослідниці, оскільки притримуємось дещо подібної позиції. Наш погляд, формуючи потреби та інтереси кримінальний закон відіграє роль правової основи запобіганню насильницьких злочинів. Враховуючи, що під кримінально-правову охорону суспільних відносин підпадають усі види діяльності, які становлять основу нормального існування і функціонування суспільства, тому, зважаючи на роль, значення і перспективу в суспільному поступі такого фактору насильницької злочинності, як пропа-

ганда насильства і жорстокості, ми вважаємо обґрунтованою криміналізацію дій, зазначених в ст. 300 КК, взнаки їх істотної суспільної шкідливості.

Однак, практика доведення основних кримінально-правових заборон на території України ще не досить розповсюджена. У цьому зв'язку, варто погодитись з В.К. Грищуком, що доведення кримінально-правової інформації, її роз'яснення суб'єктам носить поки що примітивний характер. Воно полягає у опублікуванні кримінальних законів, як правило, в офіційних виданнях законодавця, мало доступних для всіх і кожного. Не задіяні достатньою мірою для широкої роз'яснювальної роботи й засоби масової інформації. Принцип сталінської доби "незнання закону не звільняє від відповідальності" вперто проводиться державою, що не допустимо в сучасних умовах гуманізації суспільства [4, с. 30].

Для підвищення правосвідомості осіб важливим є не тільки ознайомлення їх з існуючими правовими нормами, але й виховання належного відношення до них та еталонів правовиховної поведінки. Тому важливим є демонстрація через ЗМІ позитивного досвіду окремих громадян, зокрема повідомлення в ОВС про підготовку до вчинення насильницького злочину, який вдалось попередити, повідомлення правослухняним громадянином в ЗМІ певної обставини, яка в сукупності з іншими фактами сприяла розшуку осіб, підозрюваних у вчиненні насильницьких злочинів.

Правовий напрямок ЗМІ формує в суспільній свідомості цінності про недоторканність людської особистості, її життя та здоров'я, а це відіграє неабияку роль у попередженні насильницької поведінки. На превеликий жаль, у засобах масової інформації, у наш час йде пряма пропаганда культу сили, вирішення будь-якого конфлікту шляхом насильства, знецінювання людського життя, аморальність, що негативно впливає на людину, особливо на підлітків, у яких ще не достатньо сформована мінлива психіка. А це в свою чергу, як ми вже відзначали, призводить до перенесення, проектування побаченого, почутого у реальне життя.

У таких умовах, на наш погляд, необхідно спільно, силами правоохоронних, освітніх, медичних та інших органів і організацій розробити своєрідну програму для ЗМІ, яка б засуджувала насильницьку поведінку та насильство, як спосіб буття на Землі. Адже, лише принципи і підходи, що виключають насильство, як засіб вирішення яких би то не було проблем, можуть створити в суспільстві умови, що показують насильство в його дійсному світлі – як збочення і відхилення від норми людських взаємин. І це насамперед можливо лише за допомогою ЗМІ.

Одне з основних завдань ЗМІ у запобіганні насильницької поведінки – прищеплення громадянам умінь і навиків протидії конфлікту, розвиток якого сприяє появі агресії та насильству. Тому враховуючи, що люди в переважній більшості не ознайомлені із правомірною поведінкою у складних життєвих ситуаціях важливо організувати спеціальні передачі, присвячені цим питанням. Потрібно навчити членів суспільства розпізнавати конфліктно-криміногенні ситуації, ознайомити з основними стратегіями уникнення подальшого розвитку конфліктної події, роз'яснювати типову специфіку спілкування з особою, яка знаходиться у стані алкогольного сп'яніння, афективно-емоційного збудження. Не менш важливо оповістити громадян про місцезнаходження та порядок виклику компетентних органів і оперативних служб у разі виникнення небезпечної конфліктної ситуації.

Враховуючи масштаби впливу ЗМІ на аудиторію, існує можливість проведення з їх участю ряду заходів запобіжного характеру, а саме:

- 1) розкривати самим широким верствам населення причини і умови, що сприяють здійсненню правопорушень;
- 2) формувати у читачів, радіослухачів, теле- і кіноглядачів необхідні позитивні настанови і так звані стереотипи поведінки в різноманітних ситуаціях;
- 3) роз'яснювати населенню чинне законодавство й аналізувати практику його застосування;
- 4) поширювати досвід взаємодії правоохоронних органів і громадськості при здійсненні профілактичної роботи.

Для втілення запропонованих заходів необхідно, передусім, провести ґрунтовний аналіз системи організації культури, виховання, освіти, праці, побуту, організації дозвілля населен-

ня, тобто потрібно дослідити ті умови, які б спрямували пріоритети громадян, дали б їм можливість для іншого вибору. А це відповідно сприятиме поступовому заповненні, так званого свідомісного вакууму, дещо іншими цінностями. Слушною з цього приводу виглядає позиція В.В. Ривкіної, що за сучасних умов людям байдуже за якого політичного ладу жити, за яку партію голосувати, яку владу мати, і що споглядати [5, с. 74–75], де автор наголошує на стані загальної байдужості.

Засоби масової інформації мають можливість висвітлювати причини та умови насильницької поведінки, водночас сприяючи тому, що дія таких причин буде послаблюватись, нейтралізуватись, а в окремих випадках можливе і їх усунення. Основна увага повинна бути приділена запобіганню корисливо-насильницьких, насильницьких злочинів, і статевих злочинів. З цією метою поряд з іншими можуть проводитись і спеціальні передачі про згубність зазіхань на життя, здоров'я, статеву свободу та статеву недоторканість. Подача таких матеріалів, на наш погляд, може носити різне забарвлення: подаватись як документальний фільм, знятий на реальних подіях чи як пізнавальна телепрограма. В окремих випадках доводити до глядачів думку про те, що будь-які злочини навіть ретельно приховані розкриваються і винні несуть справедливе покарання. Це може утримати потенційних насильницьких злочинців від вчинення злочинів. Проте, усе таки, спосіб подачі таких матеріалів доцільніше узгодити з фахівцями-психологами, що надасть чітку картину про можливий попереджувальний вплив вплив тієї чи іншої радіо-, телепередачі.

За нашим переконанням, важливе місце у запобіганні кримінальної насильницької поведінки повинне зайняти співпраця пресс-служб ОВС з друкованими ЗМІ та телебаченням, всебічне висвітлення діяльності правоохоронців. Під час опитування щодо чинників, завдяки яким формується довіра до німецької поліції, серед 20 названих критеріїв на досить високе – четверте місце громадяни поставили чітке й оперативне висвітлення діяльності правоохоронців у ЗМІ [6].

Використання ЗМІ у запобіганні насильницької поведінки, на наш погляд проглядається у пропагандистській діяльності, яка реалізується у наступних заходах:

- а) заходи спрямовані на вдосконалення моральної свідомості громадян;
- б) заходи спрямовані на підвищення рівня правового виховання громадян;
- в) покращення діяльності індивідуально-пропагандистського характеру;

Перелік цих заходів є невичерпним, його можливо доповнити такими заходами, як пропаганда сімейного способу життя; надання інформації щодо можливої зайнятості, соціальної і гуманітарної допомоги сім'ям, в першу чергу багатодітним та інші.

Висновки. На жаль, обсяг статті не дає змоги в повному обсязі висвітлити усі питання, пов'язані з дослідженням сутності використання можливості запобігання насильницькій поведінці особи засобами масової інформації. Проте, навіть проведений нами короткий аналіз цього феномену спрямовує нас на подальші теоретичні філософські, соціологічні, кримінологічні, психоаналітичні дослідження проблем висвітлення насильницької поведінки в сучасному інформаційному просторі, та виявлення шляхів боротьби з цим негативним явищем.

Підсумовуючи все вище викладене, можна зробити висновок, що ЗМІ в своєму арсеналі мають багато попереджувальних можливостей, проте їх не використовують. В меншій мірі – це викликано недостатньою досконалістю законодавства, а в більшості – комерцією та розвитком ринкових відносин, орієнтацією на Захід.

Таким чином, телефір – форма ЗМІ, яка на сьогодні формує у людини враження, що насильство – єдиний можливий спосіб виживання та досягнення успіху. Тому запропоновані заходи протидії цьому негативному явищу доцільно негайно застосовувати, як на індивідуальному, так і державному рівні.

Література:

1. Рябчинська О.П. *Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості: Дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.08. – Запоріжжя, 2003. – 191 с.*

2. Власов П.О., Запорожцев А.В., Брижик В.О. *Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ по його подоланню: Інформаційно-практичний посібник.* – Дніпропетровськ: Дніпропетровська міська громадська організація “Жіночий інформаційно-координаційний центр”, 2006. – 130 с.

3. Примаченок А.А. *Совершенствование уголовно-правовой системы мер борьбы с правонарушениями несовершеннолетних / Под ред. М.А. Ефимова.* – Мн.: Наука і техніка, 1990. – 272 с.

4. Гришук В.К. *Проблеми кодифікації кримінального законодавства України.* – Львів: Львівський у-т, 1993. – 137 с.

5. Рывкина Р.В. *Социальные корни криминализации российского общества // Социологические исследования.* – 1997. – № 4. – С. 74–75.

УДК 336

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН, ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ТА БІЖЕНЦІВ ЯК УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

О.М. Андруневчин
ЛьВДУВС

Відповідно до Основного Закону України іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні, наділені такими ж правами та обов'язками, як і громадяни України. Тобто основною умовою щодо прав іноземців є легітимність та законність їх перебування на території України.

Ключові слова: іноземець, особа без громадянства, біженець, адміністративно-правовий статус.

According to State Law of Ukraine foreign nationals and stateless persons that reside and hold legal status in Ukraine are granted equal rights and obligations as Citizens of Ukraine. Therefore, legitimate status of foreign nationals determine their rights and obligations while residing on Ukrainian soil.

Key words: foreign national, stateless person, refugee, administrative legal status.

Актуальність. У зв'язку з набуттям Україною державної незалежності, вирішенням практичних міжнародних завдань виникла необхідність створити таку систему застосування норм міжнародного права у регулюванні внутрішнього правопорядку, яка б дала змогу Україні ефективно виконувати свої міжнародні обов'язки в галузі прав людини, незалежно від того, є вона громадянином України чи ні. Особливо з огляду на те, що кількість справ щодо надання статусу біженця, видворення іноземця чи особи без громадянства з України, а також справ, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні має тенденцію до збільшення. Так, органами Державної прикордонної служби України упродовж першого півріччя 2009 року виявлено понад 14 тисяч незаконних мігрантів [1; 11].

Стан дослідження питання правового статусу іноземців, осіб без громадянства та біженців тією чи іншою мірою висвітлені у працях О. Кузьменко, О. Малиновської, В. Новіка, Ю. Тодики, М. Хавронюка та ін. Їх праці мають важливе значення для вдосконалення правового статусу іноземних громадян і осіб без громадянства та взагалі інституту права, що регулює відносини з цією категорією громадян. Однак лишається недостатньо дослідженим питання адміністративно-правового статусу цих категорій осіб в Україні.